

Το χρήμα ή η κυκλοφορία των εμπορευμάτων

ΜΕΤΡΟ των ΑΞΙΩΝ

Είδαμε στα προηγούμενα τρεις προσδιορισμούς της αξίας:

Υπόσταση της αξίας = η κοινή ιδιότητα των εμπορευμάτων που αποφασίζει για την ανταλλακτική αξία τους, δλδ η αφηρημένη **εργασία**.

Μέγεθος της αξίας = Η ποσότητα της υπόστασης της αξίας που χρειάζεται για να παράγει εμπορεύματα, δλδ ο κοινωνικά αναγκαίος **χρόνος εργασίας** για την παραγωγή τους που παρασταίνεται στα εμπορεύματα.

Από τα παραπάνω δεν έχει μείνει τίποτα ορατό, παρά μόνο η φαντασματώδης αντικειμενικότητα. Πώς αποκτά ο κοινωνικά αναγκαίος χρόνος εργασίας μια παρατηρήσιμη μορφή εμφάνισης; Πρέπει να εκφραστεί όχι μόνο ποιοτικά ως χρόνος εργασίας, αλλά και ποσοτικά ως μια καθορισμένη ποσότητα του μεγέθους της αξίας.

Μορφή εμφάνισης της αξίας = το χρήμα και οι τιμές. Τα παρατηρήσιμα φαινόμενα.

«Η τιμή ενός εμπορεύματος με όρους χρυσού είναι η ποσότητα του χρυσού. Μια φυσική ποσότητα που έχει την ίδια ποσότητα κοινωνικά αναγκαίου χρόνου εργασίας»¹ «Η βασική της λειτουργία είναι να ρυθμίσει τις διακυμάνσεις ζήτησης και προσφοράς ώστε να συγκλίνουν σε μια τιμή ισοζυγίου»²

Υπάρχει αιτιακή σχέση ανάμεσα σε αυτά τα τρία. Ωστόσο, η χρηματική μορφή στην οποία εκφράζεται η αξία είναι ακριβώς αυτή που κρύβει την υπόσταση και το μέγεθός της.

Το χρήμα ή η κυκλοφορία των εμπορευμάτων

1. Μέτρο των αξιών

Από την πρώτη πρόταση ο Μαρξ ξεκαθαρίζει ότι «για λόγους απλοποίησης προϋποθέτω παντού σε αυτό το σύγγραμμα ότι το χρηματικό εμπόρευμα είναι ο χρυσός» αλλά επίσης αναφέρεται σε ένα σύστημα που βασίζεται στο χρηματικό εμπόρευμα.

Ο Μαρξ εξετάζει τις λειτουργίες του χρήματος μόνο εφόσον έχει εξετάσει τις σχέσεις των εμπορευμάτων με το χρήμα, σ ένα θεμελιώδες επίπεδο.

Συνοψίζοντας τον Χάρβεϋ: Όπως πάντα έχουμε κι εδώ μια διττή έννοια. Το χρήμα ενσωματώνει την αντίθεση αξίας χρήσης και ανταλλακτική αξία που υπάρχει στο εμπόρευμα. Από τη μια λειτουργεί ως μέτρο των αξιών, ως εκπρόσωπος του κοινωνικά αναγκαίου χρόνου εργασίας. Ως τέτοιο, χρειάζεται να είναι σταθερό υλικό όπως ο χρυσός. Από την άλλη, χρειάζεται να λειτουργεί ως μέσο κυκλοφορίας και ως τέτοιο ο χρυσός είναι πιο δύσχρηστος. Επομένως σε αυτό το σημείο υπάρχει μια αντίθεση.

1 Fred Moseley, Marx's Abstract Theory of Value and Money in Volume 1 of Capital (youtube.com) σόρρυυυ <3.

2 David Harvey, A companion to Marx's capital. Απ τους οδηγούς δεν σημείωσα τις σελίδες,

Ο Χάινριχ παίρνει από την Συμβολή στην πολιτική οικονομία την παρακάτω παράγραφο:

Η πρώτη φάση της κυκλοφορίας είναι μια φάση προετοιμασίας της πραγματικής κυκλοφορίας. Τα εμπορεύματα που υπάρχουν ως αξίες χρήσης πρέπει πρώτα να δημιουργήσουν μια μορφή στην οποία να εμφανιστούν το ένα στο άλλο ως αξίες, ως ορισμένες ποσότητες αντικειμενοποιημένης καθολικής εργασίας.³*

Αν τα εμπορεύματα αλλάζουν χέρια θα πρέπει να έχουν μια μορφή που να τους επιτρέπει να βλέπουν το ένα το άλλο ως αξίες και η αξία τους πρέπει να εκφραστεί.

* χρησιμοποιεί λάθος λέξη, τα εμπορεύματα δεν δημιουργούν

Α) Εμμενές μέτρο της αξίας και το χρήμα ως η απαραίτητη του μορφή εμφάνισης

Η πρώτη λειτουργία του χρυσού συνίσταται στο να παρέχει στον κόσμο των εμπορευμάτων το υλικό της αξιακής έκφρασής του ή στο να παρασταίνει τις εμπορευματικές αξίες ως ομώνυμα μεγέθη, ποιοτικά όμοια και ποσοτικά συγκρίσιμα. Λειτουργεί έτσι ως γενικό μέτρο αξιών και μόνο μέσω αυτής της λειτουργίας γίνεται εν πρώτοις χρήμα ο χρυσός, το ειδικό ισοδύναμο εμπόρευμα.⁴

Δυο όψεις της λειτουργίας του χρήματος ως μέτρο αξιών: οι αξίες των εμπορευμάτων παρουσιάζονται ως **ποιοτικά όμοιες** γιατί μετριοούνται στο ίδιο υλικό: το χρυσό. Δεύτερον, οι αξίες είναι **ποσοτικά συγκρίσιμες** επειδή εκφράζονται σε ποσότητες χρυσού.

Δεν είναι το χρήμα που καθιστά τα εμπορεύματα σύμμετρα.

Vs Aristotles

Ισχύει το αντίστροφο. Τα εμπορεύματα μπορούν να εκφραστούν στο ένα και μοναδικό εμπόρευμα επειδή ως αξίες είναι εξαντιμενευμένη ανθρώπινη εργασία άρα καθεαυτά και διεαυτα σύμμετρα. Δλδ τα εμπορεύματα έχουν ήδη αναχθεί σε μια κοινή διάσταση. Και ο χρυσός ως κοινό μέτρο δεν αφορά τον ίδιο το χρυσό αλλά το γεγονός ότι όπως είδαμε στην αξιακή μορφή με το γενικό ισοδύναμο όλα τα εμπορεύματα σχετίζονται με το χρυσό.

Το χρήμα ως μέτρο των αξιών είναι η απαραίτητη μορφή εμφάνισης του μέτρου των αξιών που είναι εμμενής στα εμπορεύματα, δηλαδή της αφηρημένης ανθρώπινης εργασίας. Και η αφηρημένη ανθρώπινη εργασία δεν μπορεί να εμφανιστεί αλλιώς παρά μόνο ως χρήμα.

Στην υποσημείωση κάνει μόνος του την ερώτηση: γιατί το χρήμα δεν αντιπροσωπεύει με άμεσο τρόπο τον ίδιο τον εργάσιμο χρόνο, έτσι ώστε φερ ειπείν ένα κομμάτι χαρτιού να παρασταίνει χ ώρες εργασίας;

Η απάντηση που δίνει στην υποσημείωση δεν είναι ικανοποιητική επί του παρόντος. Εμείς ωστόσο ξέρουμε ότι έχει προηγηθεί η διαδικασία ανάλυσης του εμπορεύματος και της αξιακής μορφής. Μόνο στην ανταλλαγή τα εμπορεύματα που φτιάχνονται με ιδιωτικά συγκεκριμένη εργασία αποκτούν αξία. Η αφηρημένη εργασία παράγει αξία και γι αυτό είναι εμμενές μέτρο της αξίας. Η αξία υπάρχει μόνο στην αμοιβαία σχέση που έχουν τα εμπορεύματα μεταξύ τους στην ανταλλαγή. Και αυτή

³ Micahel Heinrich, How to read Marx's capital.

⁴ Μαρξ, σελ. 73.

η καθολικά αμοιβαία σχέση των εμπορευμάτων είναι μόνο πιθανή αν τα εμπορεύματα μπορούν να σχετιστούν με ένα γενικό ισοδύναμο.

Η σημασία που έδωσε στο χρήμα και η κριτική του εδώ και από το πρώιμο έργο του έχει να κάνει με τις συζητήσεις του Προυντόν, του Όουεν, των ουτοπικών σοσιαλιστών και άλλων χίππηδων ότι οι νομισματικές μεταρρυθμίσεις θα αλλάξουν το κοινωνικό σύστημα, αντιλήψεις που ο Μαρξ θεωρούσε ρηχό ουτοπισμό με γελοία συμπεράσματα. Για τον ίδιο αντίθετα από τα πρώτα έργα μέχρι το Κεφάλαιο ο Θεός των εμπορευμάτων, το χρήμα, πρέπει να εκθρονιστεί. Το βασικό ερώτημα που θέτει και απέτυχαν αυτοί να απαντήσουν είναι το εξής: **Γιατί είναι απαραίτητο το χρήμα;**

B) Τιμή και ιδεατό χρήμα

Η τιμή είναι ιδεατή ή φανταστική μορφή. Όταν ο φύλακάς τους, ο εμπορευματοκάτοχος κατεβαίνει στην αγορά δεν γνωρίζει εκ των προτέρων την αξία τους. Αν και είναι αόρατη, η αξία υπάρχει στα εμπορεύματα και σηματοδοτείται σε επίπεδο ιδέας μέσα από την ισότητα που έχουν με τον χρυσό. υπάρχει όμως μόνο στο μυαλό τους, ο εμπορευματοκάτοχος πρέπει να τους δανείσει τη γλώσσα του ή να τους βάλει μια ετικέτα με την τιμούλα τους ώστε να επικοινωνήσουν τις τιμές τους στον έξω κόσμο.

Ο Χάρβεϋ συνοψίζει ως εξής τη λειτουργία της τιμής:

Αν πάρω το εμπόρευσμά μου στην αγορά και κρεμάσω μια τιμή (ένα χρηματικό όνομα και την εμφάνιση της αξίας του εμπορεύματος) φέρνουν και οι άλλοι τα δικά τους. Η μέση τιμή που θα επιτευχθεί εξαρτάται από την αγορά και τη ζήτηση και τις διακυμάνσεις της τιμής ανάλογα. Αυτό που καταφέρνουν οι διακυμάνσεις της τιμής είναι η σύγκλιση στο μέσο κοινωνικά αναγκαίο χρόνο εργασίας για την παραγωγή του εμπορεύματος.

Ο Χάινριχ χρησιμοποιεί εδώ ένα απόσπασμα από τη *Συμβολή στην Πολιτική Οικονομία* που διευκρινίζει τον ιδεατό χαρακτήρα της τιμής:

Τα εμπορεύματα εδώ αντιμετωπίζουν το ένα το άλλο με μια διττή μορφή, στην πραγματικότητα ως αξίες χρήσης και ιδεατά ως αξίες. Αντιπροσωπεύουν το ένα για το άλλο την διττή μορφή της εργασίας που περιλαμβάνεται σε αυτά, αφού η συγκεκριμένη εργασία υπάρχει όντως ως αξία χρήσης τους, αλλά ο καθολικά αφηρημένος χρόνος εργασίας υποθέτει μια φανταστική ύπαρξη για την τιμή τους.

Εδώ βλέπουμε πώς το εμπόρευμα και η εργασία έχουν διττή μορφή και πώς η αξία εμφανίζεται **ιδεατά** στην τιμή-μορφή.

Κάθε εμπορευματοφύλακας γνωρίζει ότι δεν έχει κιόλας επιχρυσώσει τα εμπορεύματά του όταν αποδίδει στην αξία τους τη μορφή της τιμής ή τη μορφή του αναπαριστάμενου χρυσού και ότι δεν χρειάζεται ούτε ένας κόκκος πραγματικού χρυσού για να εκτιμήσει εκατομμύρια εμπορευματικών αξιών σε χρυσό. Συνεπώς, στη λειτουργία του ως αξιακού μέτρου το χρήμα χρησιμεύει μόνο ως αναπαριστάμενο ή ιδεατό χρήμα. Το γεγονός αυτό γέννησε τις πιο τρελές θεωρίες.⁵

Σ' αυτό το σημείο ο Μαρξ διαφοροποιείται και από τον Σμιθ που αντιμετώπισε το χρήμα απλά σαν ένα τεχνικό μέσο για την ανταλλαγή, αλλά χωρίς κρίσιμο ρόλο για ανάλυση..

5 Μαρξ, σελ. 75.

Γ) Μέτρο αξιών και κλίμακα τιμών

Η τιμή λοιπόν είναι φανταστική μορφή, αλλά όντως εκφράζει τη ζήτηση για μια συγκεκριμένη ποσότητα μιας πραγματικής υπόστασης που ισοδυναμεί σε συγκεκριμένη ποσότητα ανθρώπινης εργασίας. Αυτή η ποσότητα εκφράζεται σε πραγματικό βάρος ενός συγκεκριμένου τύπου μετάλλου.

Αλλιώς, τα εμπορεύματα αναπαριστούν τις αξίες τους σε συγκεκριμένες ποσότητες χρυσού. Έτσι ο χρυσός λειτουργεί ως το μέτρο των αξιών. Από την άλλη οι ποσότητες χρυσού επίσης πρέπει να μετρηθούν. Αυτό το βάρος χρυσού είναι η κλίμακα των τιμών. Αυτή είναι μια υποδιτιτότητα από αυτές που συνηθίσαμε η οποία γεφυρώνει το ιδεατό και το πραγματικό (actual). Το μέτρο των αξιών και η κλίμακα τιμών είναι δύο διαφορετικές λειτουργίες του χρήματος και δεν πρέπει να τις μπερδεύουμε. «Είναι μέτρο αξιών ως κοινωνική ενσάρκωση της ανθρώπινης εργασίας και είναι κλίμακα των τιμών ως σταθερά καθορισμένο βάρος μετάλλου»⁶.

Στην δεύτερη περίπτωση η μονάδα μέτρησης είναι fixed. Στη πρώτη η αξία του χρυσού είναι μεταβλητή. Ένα γραμμάριο χρυσού μπορεί να είναι η «κοινωνική ενσάρκωση» διαφορετικών ποσοτήτων αφηρημένης ανθρώπινης εργασίας.

Στις επόμενες παραγράφους ο Μαρξ συζητά τα αποτελέσματα του μέτρου της μεταβλητότητας των αξιών.

Μια αλλαγή στην αξία του χρηματικού εμπορεύματος δεν επηρεάζει την μονάδα μέτρησης των τιμών: δώδεκα ουγγιές χρυσού είναι πάλι δώδεκα φορές η αξία μιας ουγγιάς, ανεξάρτητα από αλλαγές στην αξία του χρυσού. Ούτε αλλαγές στην αξία του χρηματικού εμπορεύματος επηρεάζουν τη λειτουργία του ως μέτρο των αξιών αφού αλλαγές στην αξία του επηρεάζουν ταυτόχρονα όλα τα εμπορεύματα (εφόσον μιλάμε για ταυτόχρονες αξίες διαφορετικών εμπορευμάτων).

Η συζήτηση αυτή δείχνει ότι δεν μπορούμε να συνάγουμε ποσοτικά την αξία μέσα από παρατηρήσεις στις αλλαγές των τιμών των εμπορευμάτων. Η αξία είναι υπεραισθητή κατηγορία που υπάρχει αφευτή.

Μέσα από ιστορικά παραδείγματα ανόδου και πτώσης των νομισμάτων δείχνει ότι το αντικείμενο που χρησιμοποιείται ως κλίμακα δεν είναι παρά μια κοινωνική σύμβαση και όχι κάτι οντολογικά σταθερό. Ως κλίμακα τιμών τελικά ρυθμίστηκε από το νόμο. Οι λέξεις για το βάρος των μετάλλων αυτονομήθηκαν από αυτό, τα ονόματα απέκτησαν μια ζωή δική τους, με αποτέλεσμα οι χρηματικές μονάδες να καθορίζονται από το νόμο. Όλη αυτή η συνθετότητα δεν μπορεί να εκφραστεί από ένα όνομα.

Το όνομα ενός πράγματος είναι τελείως διαφορετικό προς τη φύση του. Δεν γνωρίζω τίποτε για έναν άνθρωπο όταν γνωρίζω ότι λέγεται Ιάκωβος. Με τον ίδιο τρόπο εξαφανίζεται στο χρηματικό όνομα λίρα, τάλιρο, φράγκο, δουκάτο κλπ κάθε ίχνος της αξιακής σχέσης. [...] Από την άλλη πλευρά είναι αναγκαίο η αξία σε διάκριση από τα παρδαλά σώματα του κόσμου των εμπορευμάτων να εξελιχθεί περαιτέρω σε αυτή την άνευ νοήματος εμπράγματη αλλά επίσης κοινωνική μορφή. (σελ. 79).

(Άνευ νοήματος: non conceptually objective)

Η έκφραση της αξίας μέσα από ένα χρηματικό όνομα είναι άνευ νοήματος επειδή η αξία εκφράζεται ως ένα αντικείμενο χωρίς αυτό να εξαρτάται από την ιστορία της. Ο Μαρξ μιλάει για μια απαραίτητη ανάπτυξη της αξίας, κάτι που τον καθιστά ευάλωτο σε κριτική για ιστορικό ντετερμινισμό, θα ήταν πιο ακριβές να ειπωθεί: *αν η εμπορευματική παραγωγή είναι γενικευμένη τότε γίνεται απαραίτητο να αναπτυχθεί αυτή η κοινωνική μορφή (χρήμα).*

Αλλιώς: οι εμφανίσεις (χρήμα) είναι καθημερινές κοινωνικές πρακτικές που δημιουργούν «ουσίες» (αξία) ως αθέλητα αναδυόμενα αποτελέσματα.

Δ) Τιμή και αξία

Η τιμή είναι το χρηματικό όνομα της εργασίας που έχει εξαντικειμενοποιηθεί στο εμπόρευμα.

Βλ και 1^η παράγραφο σελ. 80 όπου μας μιλάει για τις συνθήκες της πιθανότητας να υπάρχει διαφορά ανάμεσα στην τιμή και το μέγεθος της αξίας καθώς είναι έννοιες που βρίσκονται σε εννοιολογικά διαφορετικά επίπεδα.

Η δυνατότητα ποσοτικής αναντιστοιχίας μεταξύ τιμής και αξιακού μεγέθους ή της απόκλισης της τιμής από το αξιακό μέγεθος βρίσκεται λοιπόν στην ίδια την τιμιακή μορφή. Δεν πρόκειται για μια ανεπάρκεια αυτής της μορφής, αλλά αντιθέτως την καθιστά κατάλληλη μορφή ενός τρόπου παραγωγής όπου ο κανόνας μπορεί να επιβάλλεται μόνο τυφλά ως μεσοσταθμικός νόμος της έλλειψης κανόνα.⁷

-Το μέγεθος της αξίας ενός εμπορεύματος εκφράζει το κατά πόσο η συγκεκριμένη εργασία που δαπανήθηκε για τη δημιουργία του μετράει ως κοινωνικά αναγκαίος χρόνος εργασίας.

-Η τιμή εκφράζει την ανταλλακτική σχέση ενός εμπορεύματος με το χρηματικό εμπόρευμα. Είναι μια μορφή εμφάνισης, ένας τρόπος έκφρασης του μεγέθους της αξίας. Μια αναγκαία μορφή εμφάνισης του αξιακού μεγέθους.

Δηλαδή, με μια **ποιοτική** έννοια, η τιμή και το μέγεθος της αξίας δεν ταυτίζονται και δεν είναι άμεσα σύμμετρες έννοιες.

Με μια **ποσοτική** έννοια επίσης μπορεί να υπάρξει ασυνέπεια:

Αν πέσει η αξία του χρηματικού εμπορεύματος, τότε ανεβαίνει η τιμή του εμπορεύματος ακόμα και αν παραμένει σταθερό το μέγεθος της αξίας του.

Όταν λέει εδώ ότι υπάρχει αυτή η ποσοτική ασυνέπεια έχει στο μυαλό του ακριβώς την συμμετρία δύο διαφορετικών τιμών: από τη μια της τιμής που επαρκώς εκφράζει την αξία και από την άλλη την τιμή που το εμπόρευμα μπορεί να έχει αυτή τη στιγμή..

Επομένως, αυτό που κάνει ο Κάρολος εδώ είναι να διαχωρίζει την τιμή από την αξία την ίδια στιγμή που η τιμή συνδέεται με τις περίπλοκες διαδικασίες που προηγήθηκαν και δίνει σ αυτές την κοινωνική μορφή που δν θα μπορούσαν να έχουν αλλά υποτίθεται ότι έχουν ώστε να συνεχίσουν να αναπαράγονται. Η τιμή μπορεί να αποκλίνει σε κάθε στιγμή από το χρήμα που ισοδυναμεί με τον

⁷ Μαρξ, σελ. 80.

κοινωνικά αναγκαίο χρόνο εργασίας που χρειάζεται σε μια δεδομένη στιγμή για να αναπαραχθεί η παραγωγή του εμπορεύματος. Η παραγωγή συμβαίνει χωρίς σχεδιασμό και ακριβή γνώση, αν θα πετύχει, αν θα επεκταθεί. Η καπιταλιστική παραγωγή συμβαίνει μόνο όταν εκ των υστέρων κρίνονται στην αγορά οι παραγωγικές δραστηριότητες. Ακριβώς επειδή υπάρχει αυτή η απόκλιση από την αξία, μπορεί η τιμή ως μηχανισμός να σηματοδοτήσει την οργάνωση όλων των παραγωγικών δυνάμεων, των κοινωνικών πρακτικών που χρειάζονται από την κοινωνία για να συνεχίζει την κατά τα άλλα επώδυνη διαδικασία του κτλ.

Θα αποπειραθώ να κάνω μια αναλογία σαν καραγκιόζης που είμαι. Η λέξη δεν ταυτίζεται ποτέ με το πράγμα, αν συμβεί αυτό θα σταματήσει να υπάρχει γλώσσα. Αν ταυτιστεί η τιμή με την αξία και κάθε τιμή μπορεί να αναπαράγει τον κοινωνικά αναγκαίο χρόνο εργασίας τότε θα σταματήσει να υπάρχει κεφάλαιο. Μια πρώτη κρίση εντοπίζεται σε αυτό το σημείο.

Στη συνέχεια εξηγεί ότι η τιμιακή μορφή δεν καθιστά μόνο πιθανή μια «ποσοτική ασυμμετρία» αλλά μπορεί να προκύψει και ποσοτική αντίθεση, ώστε πράγματα που δεν έχουν καμία αξία, δεν ενσωματώνουν αφηρημένη εργασία, όπως η συνείδηση και η γη να αποκτούν τιμή.

Και πάλι ο Χάρβεϊ κάνει μια επισήμανση σε αυτό το σημείο. Αν μπορεί να συμβεί αυτό, να μπει τιμή ανεξάρτητα από την αξία, τότε γιατί ο Μαρξ επιμένει τόσο στην εργασιακή θεωρία της αξίας; Γιατί, απαντάει ο Χάρβεϊ, αν όλα όσα καταναλώνουμε φτάνουν μαγικά σε μας μέσα από την αγορά και το χρήμα σημαίνει ότι υποτασσόμαστε απόλυτα στο φετιχισμό. Χρειαζόμαστε την έννοια της αξίας ως κοινωνικά αναγκαίου χρόνου εργασίας για να σπάσουμε το φετιχισμό.

Ως ιδεατή μορφή λοιπόν η τιμή είναι επισφαλής. Παραμένει αβέβαιη μέχρι να γίνει πραγματικό χρήμα όπως στο απόσπασμα ο Άγιος Πέτρος ρωτάει το Δάντη αν έχει μέσα στην τσέπη του της μονέδας το βάρος και το κράμα, όταν αυτός του λέει το σύμβολο της πίστης. Η μετατροπή από αναπαριστάμενο χρυσό σε πραγματικό χρυσό, η μετουσίωση, ένας όρος θεολογικός για μια επικίνδυνη διαδικασία κατά την οποία μπαίνεις σ ένα καινούριο σώμα και απ ό, τι φαίνεται αρχίζουν νέες πνευματικές περιπέτειες είναι μια σκληρή διαδικασία. Η ενότητα τελειώνει με την φράση *Στο ιδεατό μέτρο των αξιών ελλοχεύει συνεπώς το σκληρό χρήμα*⁸.

Γενικά, στη βιβλιογραφία φαίνεται να υπάρχει μια επιφυλακτική στάση σε σχέση με τη σύνδεση των τιμών με την αξία από τον Μαρξ, επισημαίνονται λογικά σφάλματα σε αυτό που χαρακτηρίζεται transformational problem καθώς δεν αναφέρεται σε συγκεκριμένες τιμές αγοράς.

Θέμα συζήτησης: Τι έρχεται πρώτο; Το μέτρο αξιών ή το μέσο κυκλοφορίας;

Μόνο επειδή τα εμπορεύματα εκφράζουν την αξία τους σ ένα κοινό υλικό, πχ το χρυσό, αποκτά αυτό το υλικό τη μορφή-χρήμα. Στην κοινωνική αλληλεπίδραση ωστόσο και οι δύο λειτουργίες προϋποθέτουν η μία την άλλη: από τη μια ο χρυσός, μπορεί να λειτουργήσει ως μέσο κυκλοφορίας γιατί είναι μέτρο των αξιών. Από την άλλη, ο χρυσός είναι μέτρο των αξιών γιατί λειτουργεί ως μέσο κυκλοφορίας.

Ένα άλλο θέμα συζήτησης: το μέγεθος της αξίας κρίνεται στην παραγωγή ή και στην κυκλοφορία; Βασικά, η απάντηση αφορά το αν η χειραφέτηση εξαρτάται από την εκμετάλλευση, οπότε θα πάρουμε την κουρτίνα δύο, δεν θα μας απελευθερώσουν οι εργάτες.

Τρίτον θέμα συζήτησης: χρηματικό εμπόρευμα

Ο Χάινριχ λέει ότι τα βασικά σημεία της σύλληψης του χρήματος από τον Μαρξ παραμένουν σταθερά ακόμα κι όταν το χρηματικό εμπόρευμα εξαφανιστεί. Σ' αυτή την άποψη μάλλον συγκλίνουν αρκετοί και αρκετές, θα συνοψίσω ορισμένες αν και επιφυλάσσομαι. Η Κάμπελ⁹ που χτίζει πάνω στην ανάγνωση της De Brunhoff λέει ότι εφόσον αντιμετωπίζει στο σημείο αυτό την τιμή ως εκπρόσωπο της αξίας δίνει τις βάσεις για την επανεξέταση του πιστωτικού χρήματος. Ο Μαρξ λένε αυτές παρουσιάζει το χρήμα ως ένα εμπόρευμα ανάμεσα στα άλλα για να υπογραμμίσει ότι η μορφή του είναι που το κάνει να λειτουργεί κοινωνικά ως χρήμα. Δηλαδή, ο Μαρξ εδώ πρέπει να συνεχίσει τη γραμμή σκέψης που ξεκίνησε με την αφηρημένη εργασία. Από την άλλη, ο Μαρξ θα πει ότι είναι δυνατό να υπάρχει τιμή χωρίς αξία ακριβώς γι' αυτό το λόγο: γιατί το χρήμα είναι κοινωνική μορφή. Και αν το έλεγε αυτό από την αρχή θα διέλυε τον συλλογισμό του. Αλλά αφήνει το παραθυράκι ανοιχτό.

Η Anita Nelson¹⁰ πάλι ισχυρίζεται ότι η θεωρία του Μαρξ για το χρήμα είναι ξεκάθαρα μια εμπορευματική θεωρία για το χρήμα. Είναι όμως και πολύ περίπλοκη θεωρία, μια που το εμπόρευμα εδώ αναφέρεται στην εργασία. Η προτεραιότητα σύμφωνα με την Ανίτρα είναι το χρήμα ως μέτρο των αξιών, ακριβώς επειδή είναι συνδεδεμένο με την αξία και επειδή η αναγκαιότητά του ταυτίζεται με την αφηρημένη εργασία. Το χρήμα ως μέτρο των αξιών είναι εμπόρευμα, αποκτά την αξία του ως κοινωνικά αναγκαίος χρόνος εργασίας κατά την παραγωγή του. Το χρήμα ως μέσο κυκλοφορίας δεν είναι εμπόρευμα. Με το πρώτο κινδυνεύει να παλινδρομήσει στις ρικαρντιανές εργασιακές θεωρίες της αξίας, αλλά διαφεύγει από τον ιδεαλισμό του Χέγκελ και τους ουτοπικούς σοσιαλιστές. Το χρήμα ως μέτρο της αξίας έχει μια ανεξάρτητη υλική βάση, αποκόπτεται από την αξία χρήσης αλλά έχει μερική ανεξαρτησία γιατί καθρεφτίζει την αξία του άλλου εμπορεύματος. Δεν μπορεί να χαρακτηριστεί λοιπόν η θεωρία του χρήματος του Μαρξ ως commodity ή nominalist, πρέπει να θεωρηθεί μια μοναδική θεωρία.

Ο Williams¹¹ είναι πιο απόλυτος, γι αυτόν η θεωρία του Μαρξ δεν εξαρτάται καθόλου από το να είναι εμπόρευμα το χρήμα, ούτε η αναπαραγωγή του κτπ χρειάζεται το εμπορευματικό χρήμα. Αντίθετα, είναι η μόνη κοινωνική μορφή της αξίας αυτόνομη από την αξία-χρήσης. Το αντικείμενο είναι απλά η μορφή στην οποία εμφανίζονται διάφορες κοινωνικές σχέσεις, αλλά από τη στιγμή που γίνεται γενικό ισοδύναμο υπερβαίνει κάθε απαραίτητη σχέση του με το εμπόρευμα από το οποίο αναπτύχθηκε. Το εμπορευματικό χρήμα έχει απλά μια ιστορική σημασία για τον Μαρξ, αλλά όχι εννοιολογική.

9 Martha Campbell, Marx's transition to money with no intrinsic value in capital, chapter 3, Continental thought and theory, 1:4, 207-230.

10 Anita Nelson, Marx' theory of the money commodity, History of economics review, 44-61.

11 Michael Williams, Why Marx neither has nor needs a commodity theory of money, review of political economy, 12: 4, 435-451, 2010.